

УДК 007:304:659.3

В. В. Костюк, А. О. Ненадов

СПЕЦИФІКА ПРОЦЕСУ АРГУМЕНТАЦІЇ В БЛОГАХ УКРАЇНСЬКИХ АНАЛІТИКІВ

У статті проаналізовано суть поняття «аргументація в журналістиці». Досліджено основні шляхи аргументації в медіатекстах на прикладі матеріалів Віталія Портнікова, опублікованих на сайті всеукраїнського інтернет-видання «Обозреватель». Визначено способи поєднання компонентів аргументації у творах автора.

Ключові слова: аналітика, аргументація, теза, аргументи, демонстрація, Віталій Портніков, інтернет-видання «Обозреватель».

I. Вступ

Потреба в розгляді специфіки процесу аргументації в матеріалах масмедіа зумовлена тим, що в журналістичнознавчій літературі немає чіткого визначення цього поняття та способів його реалізації. Це ускладнює конкретизацію аналізу журналістських творів, не дає змоги визначити критерії оцінювання їх побудови.

Дослідники, оцінюючи стан сучасних ЗМІ, говорять, що журналістиці вкрай не вистачає не лише всебічної об'єктивної інформації, а й не менш ґрунтовних, професійних аналітичних публікацій. Тільки шляхом комплексного аналітичного мислення можна допомогти аудиторії наблизитися до розуміння суті ситуацій і проблем, свідками яких ми є. Як тут не погодитися з думкою Р. Капусьцінського, польського журналіста і письменника, що інформація має пояснювати світ, з'ясовувати суть явища, тенденції, а майстерно написаний журналістський текст допомагає людині зрозуміти й осмислити життя [10].

В аналітичній журналістиці неможливо пояснити явище без підкріплення суджень аргументами. Тема статті є актуальною, адже правильне формулювання компонентів аргументації, їх синергія та логічний зв'язок впливають не лише на форму подачі матеріалу, аналіз проблеми, а й на розуміння інформації аудиторією. Аргументацію вивчали такі науковці, як: А. Белова, В. Здоровега, Н. Зелінська, О. Івін, М. Кім, Н. Колотілова, М. Скуленко, О. Тертичний та ін.

II. Постановка завдання

Метою статті є дослідження способів доведення думки в журналістських матеріалах (на прикладі аналітики В. Портнікова). У зв'язку з поставленою метою потрібно вирішити такі завдання: проаналізувати аналітичні публікації В. Портнікова на предмет логічної побудови творів; на основі аналізу аналітичних матеріалів автора дослідити компоненти процесу доведення та спростування, їх логічний зв'язок.

III. Результати

Журналістикознавець О. Тертичний говорить про аргументацію як про «логічне міркування, в процесі якого підтверджується або спростовується істинність якої-небудь думки за допомогою інших положень, підтверджених практикою» [8, с. 129]. Вітчизняний журналістикознавець М. Скуленко має трохи інший погляд на процес аргументації в журналістиці: «Між аргументами, які визнаються формальною логікою, та доводами, що на практиці застосовуються журналістами, є істотна відмінність. Вона полягає у тому, що журналістика може використовувати в якості доводів не лише положення, заздалегідь доведені та перевірені практикою» [7].

На перший погляд, здається, що О. Тертичний керується винятково загальними логічними розуміннями істинності доводів. Однак далі, описуючи процес логічного міркування, його складові, науковець зазначає, що в журналістиці одна з особливостей аргументації – це широкий спектр класифікації аргументів, що пов'язаний з раціональним та емоційним сприйняттям доводів аудиторією [8].

Явище журналістського доведення В. Здоровега порівнював із науковим: «Якщо для науки з'ясування тих чи інших закономірностей достатньо, то для журналістики, виходячи з її природи і функцій, такого доведення замало. Як ми вже зазначали, завдання журналіста, публіциста нерідко починається там, де вичерпується завдання вченого. Журналіст, як і, до речі, популяризатор науки, викладач або вчитель повинен ще вміти переконати в істинності тих, до кого звертається. А його адресат – це зазвичай не фахівець, а широка громадськість. Уже в цьому є певна відмінність між доказом ученого, який здебільшого звертається до спеціалістів, здатних зрозуміти його, нерідко дуже складну, мову, і доказом журналіста» [1, с. 116].

Дослідник виділяє такі характерні особливості способу аргументації в ЗМІ: «По-перше, це один з найпоширеніших видів доведення і переконування... По-друге, аргументація, як і зіставлення позицій у ЗМІ, розраховані на найрізношерстнішу аудиторію як фахівців, так і спеціально не підготовлених. По-третє, ... вона [журналістська аргументація] тематично не обмежена, універсальна. По-четверте, у цьому процесі [журналістської аргументації] беруть участь не тільки фахівці, але й представники різних верств населення... По-п'яте, мас-медіа... є прямими трансляторами найрізноманітніших акцій суспільного характеру...» [1, с. 119].

Не можна не погодитись із думкою Р. Мюллера, який уточнює специфіку цього поняття, стверджуючи, що метою журналістської аргументації є не пошук істини, як такої, об'єктивної істини (характерної науковій аргументації), а пошук істини в межах позиції автора [цит. за 9, с. 47].

За О. Тертичним, логічна операція аргументації в журналістиці складається з трьох взаємопов'язаних компонентів: тези, аргументів (доказів) та демонстрації (способу доведення) [8]. Розглянемо кожен із них.

«Теза – це найголовніший елемент аргументації, це те, що потрібно довести... Вона ніколи не виступає у формі запитального речення» [8, с. 130]. У роздумах журналіста може бути декілька тез, однак завжди має бути найголовніша – те, що доводиться. Для журналіста важливо правильно сформулювати тезу, бо від цього залежить тема матеріалу, а в деяких випадках – і вдалий заголовок. Тези, як пише О. Тертичний, можуть бути простими та складними. Відмінність лише в кількості якостей, що констатуються як притаманні явищу характеристики.

«Аргументами називають судження, що наводяться автором та обґрунтовують доведення відповідної тези» [8, с. 132]. Якщо теза – це вершина уявної піраміди аргументації, то аргументи – фундамент цієї піраміди. Під час вибору аргументів журналіст повинен керуватися принципом «краще менше, але краще», бо занадто багато аргументів тільки розширять тезу, тим самим змінюючи її. Науковець розподілив аргументи на чотири групи; критерієм класифікації є характер обґрунтування. Приклад однієї з груп: за особливістю відношення суб'єкта пізнання до об'єкта (наукові й документальні факти, а також оцінки (внутрішні та зовнішні) і норми (політичні, економічні, культурні, релігійні та ін.).

«Демонстрація – це логічна форма зв'язку сукупності умовиводів, котрі використовують при виведенні тези з аргументів. Її встановлюють за допомогою методів логічних міркувань: індукції, дедукції, гіпотези, антитези тощо» [8, с. 136]. Крім зазначених методів, існують такі: традиційний, роз'єднувальний та генетичний. Тобто демонстрація – це те, як саме журналіст пов'язує тезу з аргументами.

Аналіз теоретичних джерел відповідної тематики дав можливість створити схему аналізу способів аргументації в журналістському творі (рис. 1). Саме цю схему ми взяли за основу нашого дослідження.

Журналістська аргументація яскраво відображена в російськомовному блозі В. Портнікова на сайті всеукраїнського інтернет-видання «Обозреватель». Гострота проблем, описуваних журналістом, їх соціально-політична тематика та актуальність стали факторами, що зумовили вибір об'єкта дослідження. Для аналізу нами обрано три матеріали за період з 23 березня по 4 квітня 2017 р.

У матеріалі «Вбивство від безвиході. Навіщо Кремлю смерть Вороненкова» [4] автор розмірковує над вбивством у Києві відомого російського політика. На думку В. Портнікова, організатором вбивства є вище керівництво Росії.

Тема публікації – вбивство колишнього депутата Державної Думи в Києві як показник кримінальної діяльності керівництва РФ з метою залякування можливих противників політичного режиму Путіна, бажання уникнути справедливого суду за рахунок колективної відповідальності та бездіяльності українських спецслужб в умовах диверсійної війни в Україні.

У кореспонденції є кілька тез. Головна – «організатором вбивства Вороненкова є Кремль». Це проста теза. Автор за допомогою гіпотези так аргументує свою позицію: керівництво РФ, розуміючи, що перебіжчиків з їхнього політичного табору може бути більше, вирішує показати потенційним зрадникам, як з ними обійдуться в майбутньому. Перший аргумент є зовнішньою оцінкою.

Конкретний аргумент, у свою чергу, є простою тезою, котру аналітик підкріплює припущенням щодо деструктивного політичного курсу Російської Федерації (доведення є внутрішньою оцінкою).

Другим аргументом, з якого впливає головна теза, є схожість цього вбивства із вбивством Павла Шеремета. На основі традиційного методу журналіст говорить про замовника злочину (аргумент має зовнішньооціночну природу).

Третім аргументом головної тези є авторська гіпотеза про спробу Путіна публічною стратою налякати Суркова, який, імовірно, пов'язаний із сім'єю вбитого (також внутрішня оцінка).

Цей доказ є простою тезою, котру В. Портніков аргументує ще одним припущенням: Путін та його союзники хочуть уникнути правосуддя за рахунок колективної відповідальності (за умови притягнення до відповідальності більшої кількості людей, менше відповідальності візьме на себе конкретно кожен злочинець).

Рис. 1. Схема аналізу способів аргументації в журналістському творі

Названі вище факти, на думку автора, свідчать про диверсійну війну Кремля в Україні. Усвідомити цю тезу допомагають аргументи – згадка про актуальні на той час події, зокрема вибухи на військовому складі в Харківській області та вбивство Вороненкова. Як бачимо, загальний висновок впливає з конкретних фактів.

Заголовок матеріалу «Війна і перемир'я: коли перестануть стріляти на Донбасі» [5] закликає аудиторію шукати відповідь на актуальне для всіх нас запитання. На основі аналізу реальної ситуації на Донбасі та історії російської агресії в Молдові та Грузії В. Портніков стверджує, що обстріли української армії й мирних жителів території Донбасу будуть доти, доки ця територія перебуватиме під контролем Кремля.

Тема публікації – чергове порушення Мінських домовленостей російськими бойовиками на Донбасі як частина плану з дестабілізації України; активний пошук вдалої стратегії для перемоги у війні на сході України.

У кореспонденції є кілька тез. Головна – «українці мають вести війну на виснаження, бо Росія припинить територіальну експансію лише тоді, коли буде зайнята своїми внутрішньодержавними проблемами» (складна теза). Перше її положення («українці мають вести війну на виснаження») автор доводить двома аргументами: у 2008 р. Грузія між домовленостями й війною обрала друге, такий підхід є хибним, адже цю війну країна програла (цей аргумент є фактологічним документом, підкріпленим демонстрацією у вигляді антитези); як другий аргумент автор використав внутрішню оцінку, зазначивши, що конкретна стратегія ведення війни буде дієвою. З плином часу становище російської держави погіршуватиметься; цьому посприяють міжнародні на внутрішньополітичні умови. Як бачимо, журналіст тут використав гіпотетичний метод.

Друге положення складної тези («Росія припинить територіальну експансію лише тоді, коли буде зайнята своїми внутрішньодержавними проблемами») аналітик аргументує гіпотетичним методом, застосувавши ціннісну політичну норму. Він говорить, що Путін поверне своє військо додому, коли необхідно буде вирішувати внутрішньополітичні справи.

Другою тезою автора є просте твердження щодо незацікавленості Росії в припиненні конфлікту на Донбасі. За допомогою індуктивного методу автор аргументує свою позицію, говорячи про ворожі дії російських бойовиків на сході України (загальний висновок впливає з конкретних фактів).

У свою чергу, конкретний аргумент є простою тезою, котру автор доводить гіпотезою з приводу путінського плану дестабілізації України (оціночне судження внутрішнього типу).

У матеріалі «Чому російські спецслужби безпорадні» від 4 квітня 2017 р. [6] В. Портніков розмірковує над тим, як росіяни обміняли свої права на безпеку, котру російській владі не вдалося забезпечити.

Тема публікації – трагедія в Санкт-Петербурзі як приклад безпорадності російських спецслужб перед терактами та деградації державного устрою РФ.

Головною тезою журналістського матеріалу є просте твердження про безпорадність російських спецслужб при запобіганні терористичному акту. Ця теза підкріплена двома аргументами: документальним фактом про неспроможність органів безпеки запобігти диверсії в метро й ціннісно-оціночним судженням зовнішнього типу щодо хибності цілей діяльності спецслужб, які, замість боротьби з терористами, займаються приборкуванням політичної опозиції та інакодумців.

Для ілюстрації другої тези («західні спецслужби не можна порівнювати з російськими») аналітик використовує конкретні факти: спецслужби на Заході займаються боротьбою з терором, а західна державна політика – предмет серйозних дискусій; у Росії ж спецслужби зосереджені на боротьбі з опозицією та інакодумцями; російська влада не обговорює свої рішення з громадянами, котрі, у свою чергу, не мають права змінити владу. Перелічені вище аргументи – це комплекс гіпотетичних оціночних суджень зовнішнього та внутрішнього типів.

Як бачимо, у своїх матеріалах журналіст більше схильний аналізувати конкретні явища (усі три публікації присвячені актуальним на той час подіям: вбивству в Києві російського політика, теракту в Санкт-Петербурзі та черговим російсько-українським домовленостям у Мінську). Для відображення теми він використовує різні способи аргументації. Частіше за все В. Портніков вдається до простих тез. Автор оперує переважно документальними фактами, а також оцінює події, даючи чіткі пояснення. Аналітик не нехтує оцінками без розширеного опису. В одному з трьох матеріалів як доводи журналіст використав політичну норму. Щодо демонстрації, то авторіві імponує гіпотетичний зв'язок тези та аргументів. Інколи аналітик робить загальний висновок, спираючись на конкретні факти, рідше вдається до порівняння явищ. І лише в одному матеріалі автор навів судження, протилежне тезі, і на основі доказу його хибності довів істинність тези.

IV. Висновки

Спираючись на аналіз журналістських матеріалів В. Портнікова, можна зробити такі висновки: по-перше, у своїй аналітиці автор часто оперує власними судженнями, підкріплюючи тези. Майже половина аргументів журналіста – зовнішні оцінки. На нашу думку, хоч вони і є поясненими, порівняно з документальними фактами мають значно меншу інформаційну значущість. По-друге, третина аргументів аналітика – це внутрішня оцінка подій, явищ, ситуацій без пояснень. Такий підхід його до зображення змушує суспільство шукати підтвердження авторських слів в інших джерелах, що є, на нашу думку, суттєвим недоліком манери подачі інформації В. Портніковим. По-третє, у більшості випадків журналіст схильний поєднувати тези та аргументи за допомогою гіпотез, намагаючись передбачити майбутній розвиток подій. Однак припущення, як логічний метод умовиводу, не можна вважати засобом об'єктивного та остаточного аналізу ситуації через його гіпотетичну природу.

Вважаємо за необхідне продовжувати науково-прикладне вивчення питання функціонування аргументації в журналістських матеріалах, посилюючи емпіричний і теоретичний рівні пізнання.

Список використаної літератури

1. Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості : підручник / В. Й. Здоровега. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Львів : ПАІС, 2004. – 268 с.
2. Ивин А. А. Логика : учеб. пособ. для студ. вузов / А. А. Ивин. – Москва : Оникс : Мир и Образование, 2008. – 336 с.
3. Колотілова Н. А. Поняття практичної аргументації [Електронний ресурс] / Н. А. Колотілова. – Режим доступу: https://www.filosof.com.ua/Jornel/M_39/Kolotilo_1.htm.
4. Портников В. Убийство от безысходности. Зачем Кремлю смерть Вороненкова [Электронный ресурс] / В. Портников. – Режим доступа: <https://www.obozrevatel.com/blogs/65497-ubijstvo-ot-bezyishodnosti-zachem-kremlyu-smert-voronenkova.htm>.
5. Портников В. Война и перемирие: когда перестанут стрелять на Донбассе [Электронный ресурс] / В. Портников. – Режим доступа: <https://www.obozrevatel.com/politics/85039-vojna-i-peremirie-kogda-perestanut-strelyat-na-donbasse.htm>.

6. Портников В. Почему российские спецслужбы беспомощны [Электронный ресурс] / В. Портников. – Режим доступа: <https://www.obozrevatel.com/politics/34291-pochemu-rossijskie-spetssluzhbyi-bespomoshnyi.htm>.
7. Скуленко М. І. Аргументація в журналістиці [Електронний ресурс] / М. І. Скуленко. – Режим доступу: <http://nsju.org/journals/2008/10/Journalist-Ukr-10-08.pdf>.
8. Тертычный А. А. Логическая культура журналиста : учеб. пособ. для вузов / А. А. Тертычный. – Москва : ВК, 2006. – 404 с.
9. Тертычный А. А. Модели аргументации в современных медиатекстах [Электронный ресурс] / А. А. Тертычный. – Режим доступа: http://www.journ.msu.ru/downloads/ARCHIVE_Vestnik/2016-6.pdf.
10. Лильо Т. Ришард Капусьцінський: «Нешчастям для медіа є інтелектуальні лінощі їхнього споживача» [Електронний ресурс] / Лильо Тарас. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/-media/rishard-kapuscinskiy-neshchastyam-dlya-media-ie-intelektualni-linoshchi-yihnogo>.

Стаття надійшла до редакції 28.04.2017.

Костюк В. В., Ненадов А. А. Специфика процесса аргументации в блогах украинских аналитиков

В статье исследована суть определения «аргументация в журналистике». Рассмотрены основные пути аргументации в медиатекстах на примере материалов Виталия Портникова, опубликованных на сайте украинского интернет-издания «Обозреватель». Определены способы соединения компонентов аргументации в произведениях автора.

Ключевые слова: аналитика, аргументация, тезис, аргументы, демонстрация, Виталий Портников, интернет-издание «Обозреватель».

Kostiuk V., Nenadov A. Particularity of Argumentation Process in Ukrainian Analytics Blogs

An essence of the concept «argumentation in journalism» has been analyzed in the article. Journalistic argumentation is the logical reasoning, during which the truth of the dictum is confirming or refuting by other statements, proven by practice. According to R. Muller's scientific thought, a purpose of argumentation in journalism is not a search for truth, as such, an objective truth (typical for argumentation in science), but a search for truth within the author's position. The article topic is relevant, because the correct choosing of argumentation components, their synergy and logical link affect the form of material presentation, the analysis of the issue and the comprehension of information by audience.

Main ways of the argumentation in media texts in the case of Vitaly Portnikov stuffs published in blogs on All-Ukrainian online media «Obozrevatel'» have been researched.

In view of the purpose such problems should resolved: to analyze V. Portnikov's analytical materials for logical composition; to research components of confirming or refuting, their logical connection, based on the analysis of author's analytical issues. Also in the article the essence and main characteristics of the argumentation components (thesis, arguments and demonstration) have been submitted. Much attention has been paid to the fact, that the main feature of the journalism argumentation is the wide range of the arguments categorization, due to rational and emotional comprehension of case by audience.

The conclusions about methods of using argumentation components in the V. Portnikov's blog have been defined and systematized. It is considered about necessary to continue the scientific research on the functioning of argumentation in analyst issues by increasing the level of empirical and theoretical knowledge.

Key words: analytics, argumentation, thesis, arguments, demonstration, Vitaly Portnikov, online media «Obozrevatel'».